

Стародубець Галина (м. Житомир)

**ПРО ЩО (НЕ)ПИСАЛА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА ПРЕСА
У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945–1947 рр.)**

Відразу після звільнення західних областей України від німецької окупації в регіоні було розгорнуто процес радянзації. Він супроводжувався запеклим спротивом українського національного підпілля та УПА заходам сталінського режиму спрямованим на відновлення/встановлення тут органів більшовицько-радянської влади. Окрім методів силового придушення антирадянського руху опору, сталінський режим активно застосовував «засоби м'якого тиску». Йдеться, насамперед, про засоби масової інформації, заміну національних маркерів символічного простору західноукраїнського регіону комуністичними тощо.

Одним із основних інструментів комуністичної пропаганди періоду пізнього сталінізму в західних областях УРСР виступали друковані періодичні видання, випуск яких поступово налагоджувався впродовж 1944–1945 років.

Як відомо, усі радянські ЗМІ перебували під жорстким контролем правлячої партії і ні про яку журналістську творчість та самостійність у виборі теми чи трактування подій не могло бути й мови. Кожен випуск газети ретельно люструвався не тільки головним редактором, рай-, міськ-, обкомом КП(б)У, але, насамперед, цензором від Головліту, без візи якого жоден номер друкованого періодично видання не міг бути опублікованим.

З огляду на завдання, які стояли перед більшовицько-радянською владою в період радянізації регіону, основними темами газетних статей були: боротьба з «українсько-німецькими буржуазними націоналістами»; колективізація сільського господарства і, звичайно, героїзація Червоної армії, комуністичної партії та особисто Сталіна. Переважна більшість публікацій на сторінках місцевої преси носила пропагандистський характер і була передруком із центральних газет «Правда», «Культура и жизнь», «Комсомольская правда», «Радянська Україна», «Радянський селянин», «Сталинское племя» тощо. Однак з другої половини 1940-х років кількість статей місцевих авторів, зокрема в районних газетах, поступово збільшується до приблизного співвідношення 50% до 50%.

Основними дописувачами місцевих друкованих видань, крім працівників редакцій, були пропагандисти районних/міських/обласних комітетів КП(б)У і так звані роб-, сількори. Однією з важливих тем публікацій було висвітлення значних досягнень радянської влади під керівництвом компартії. Від авторів вимагалось, з одного боку, показати мудрість партійного керівництва, його організаторські здібності, а з іншого, у відповідності із модним у сталінські часи трендом – піддати критиці окремі недоліки роботи місцевих чиновників. Однак на практиці цей аспект проблеми виявився майже табуованим. Так, у серпні 1947 року цензорами Головліту було проаналізовано критичні статті/замітки, опубліковані у номерах обласних газет за липець-серпень. Загалом у них йшлося про безвідповідальне ставлення місцевих чиновників (голів сільрад, голів колгоспів, райпрокуратури, райвиконкому тощо) до виконання покладених на них державою завдань з розбудови колгоспів, збору податків, нагляду за законністю і т.д. Аналіз цих публікацій дав підстави начальнику Головліту при Раді міністрів УРСР К. Полоннику для висновку, «що усі ці матеріали показують представників радянської влади у невідгідному світлі» [2, арк. 44]. У вересні цього ж року Управління пропаганди і агітації при ЦК КП(б)У дало вказівку «редакторам обласних газет, зважаючи на особливості роботи в

західних областях, підходити обережніше з критикою діяльності низових органів державної влади, не допускати огульної дискредитації її представників в очах місцевого населення»[2, арк. 42].

Широко висвітлюваною на сторінках місцевої преси була також тема успішної боротьби із «залишками бандформувань» та «злісними посібниками бандерівців». З профілактичною метою час від часу публікувалися замітки про покарання місцевих мешканців за несплату державного податку, не бажання вступати в колгосп, участь у повстанському підпіллі. Однак цензори дуже пильно стежили за формою подачі такого роду матеріалів, часто-густо звинувачуючи дописувачів у не коректному висвітленні подій, що може «скомпроментувати каральну політику радянської влади» [1, арк. 7]. Для прикладу в одній із районних газет Тернопільщини за 1945 р. йшлося про судовий вирок селянину за несплату державного продовольчого податку у формі позбавлення волі на 8 років із виселенням за межі України на 5 років. Автор замітки звинувачувався у тому, що «замість показати соціальне обличчя обвинуваченого, його провини перед державою, він називає засудженого «товаришем», «селянином», наводить цифри, які можуть бути використані ворожими елементами»[1, арк. 77]. Рішенням управління пропаганди і агітації ЦК КП(б)У вказувалося на необхідність зміст таких текстів перед публікацією узгоджувати з відповідним партійним комітетом.

Особливо пильно політичними цензорами люструвалися статті місцевих авторів, в яких висвітлювалося історичне минуле України. Предметом критики, як правило, виступав низький, на думку цензорів, теоретичний рівень публікацій. Зауважимо, що це стосувалося не тільки статей, написаних відомими українськими вченими, як наприклад, проф. Крип'якевичем, але й лекторами ЦК КП(б)У. Так, низка західноукраїнських газет в липні 1947 р. розмістили статтю т. Попова «Грушевський – ідеолог і керівник буржуазно-націоналістичної контрреволюції». Її зміст став підставою для звинувачення представниками політичної цензури редакторів видань у тому, що «стаття не дає чіткого і ясного розуміння зачепленого питання, а тільки вводить читача в оману» [1, арк. 103].

Поштовхом для посилення цензури друкованих періодичних видань стала поява Постанови Ради міністрів СРСР від 8 липня «Про встановлення переліку відомостей, які становлять державну таємницю, розголошення яких карається законом» [2, арк. 35].

Отже, одним із інструментів насадження більшовицької ідеології було наповнення інформаційного простору препарованим сталінською цензурою пропагандистським контентом. Забороненими для публікації були не тільки

окремі теми, але й форма та спосіб викладення ідеологічно «правильних» текстів.

Джерела та література

1. *Центральний державний архів громадських об'єднань України. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4506.*
2. *Центральний державний архів громадських об'єднань України. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4507.*